

Observatori del Patrimoni
Etnològic i Immaterial

Cultura Viva 2019

La recerca etnològica a Catalunya

VIII Jornada de presentació de la recerca etnològica a la Catalunya Central 2019

Museu Arqueològic de
l'Esquerda
Roda de Ter

30 de novembre de 2019
a dos quarts de deu del matí

ipe
Inventari del Patrimoni
Etnològic de Catalunya

El programa Cultura Viva és una iniciativa de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial que té com objectiu comunicar els resultats de les recerques científiques sobre temes etnològics que es fan a Catalunya. Cultura Viva retorna així a les comunitats que han estat objecte d'estudi els coneixements que elles mateixes han contribuït a crear.

Observatori del Patrimoni
Etnològic i Immaterial

Cultura Viva 2019

La recerca etnològica a Catalunya

VIII Jornada de presentació de la recerca etnològica a la Catalunya Central 2019

PROGRAMA

09.30 h Benvinguda a càrrec de **Roger Costa**, tècnic del Servei de Recerca i Protecció de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural (Departament de Cultura)

09.45 h "90 anys fent història. Museu Etnogràfic de Ripoll" a càrrec de **Roser Vilardell**

10.05 h "Uns joves torellonencs fent les Amèriques! Pius Vila i Maria Carrera als Estats Units l'any 1968" a càrrec de **Gerard Verdguer**

10.25 h "Literatura i devoció populars en 'lo any de la saquedat' (1817)" a càrrec de **Joan Arimany**

10.45 h Pausa - Cafè

11.15 h "10 anys del Camp dels Ametllers: un projecte de res-

titució agroecològica i d'agricultura social" a càrrec de **Santi Ponce, José A. Corral, Jacint Torrents i Imma Mestres**

11.35 h "Joaquim Pecanins i Fàbregas. Un músic dedicat a la música culta i a la de tradició oral" a càrrec de **Glòria Ballús**

11.55 h "Memòria i guerra civil a Prats de Lluçanès" a càrrec de **Roser Reixach i Anna Gorchs**

12.15 h "La música coral a Tardell" a càrrec de **Xavier Burillo**

12.35 h "Tines urbanes de Manresa" a càrrec de **Ramon Cornet**

12.55 h "Recuperant festes rondanques" a càrrec de **Glòria Fluvià i Jordi Ballús**

13.15 h "La història del cinema a Manlleu. 1899-1997: un segle d'oci quotidià" a càrrec de **Gerard Vallejo**

Museu Arqueològic de l'Esquerda
Roda de Ter

30 de novembre de 2019
a dos quarts de deu del matí

Inventari del Patrimoni
Etnològic de Catalunya

El programa Cultura Viva és una iniciativa de l'Observatori del Patrimoni Etnològic i Immaterial que té com objectiu comunicar els resultats de les recerques científiques sobre temes etnològics que es fan a Catalunya. Cultura Viva retorna així a les comunitats que han estat objecte d'estudi els coneixements que elles mateixes han contribuït a crear.

SUMARI

Benvinguda a càrrec de **Roger Costa (Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural)**

90 anys fent història. Museu Etnogràfic de Ripoll.

Roser Vilardell

7

Uns joves torellonencs fent les Amèriques! Pius Vila i Maria Carrera als Estats Units l'any 1968.

Gerard Verdaguer

9

Literatura i devoció populars en 'lo any de la saquedat' (1817).

Joan Arimany

13

El Camp dels Ametllers del mas el Colomer (Taradell): 10 anys de restitució agroecològica i d'agricultura social.

Santi Ponce, José A. Corral, Jacint Torrents i Imma Mestres

15

Joaquim Pecanins i Fàbregas. Un músic dedicat a la música culta i a la de tradició oral.

Glòria Ballús

20

Memòria i guerra civil a Prats de Lluçanès.

Roser Reixach i Anna Gorchs

23

La música coral a Taradell

Xavier Burillo

26

Tines urbanes de Manresa.

Ramon Cornet

30

Recuperant festes rodenques.

Glòria Fluvià i Jordi Ballús

34

La història del cinema a Manlleu. 1899-1997: un segle d'oci quotidià.

Gerard Vallejo

36

90 anys fent història. Museu Etnogràfic de Ripoll.**Roser Vilardell**

El nou Museu Etnogràfic de Ripoll, inaugurat el març del 2011, és l'hereu de l'antic Arxiu Museu Folkloric de Ripoll que va néixer com a tal l'any 1929 i fou el primer a Catalunya dedicat a l'etnografia. Des dels orígens es marcà com a objectiu recollir, estudiar, documentar i exposar aquell patrimoni representatiu de la vida quotidiana, mostra de la cultura popular de la nostra contrada, que començava a desdibuixar-se a causa dels ràpids i profunds canvis que implicava la industrialització i l'onada migratòria que aquesta va comportar.

Al capdavant dels folkloristes de Ripoll hi havia Rossend Serra i Pagès i Tomàs Raguer i Fossas, que començaren a endegar la tasca de recopilació del patrimoni material i immaterial molt abans del 1929. De fet, Serra i Pagès l'any 1916 ja manifesta la voluntat de fer un museu:

L'existència de museus [...] no tan sols és un títol d'embelliment de la població, d'atracció pels forasters y material d'ensenyança pels mateixos habitants, sinó que enforteix els vincles nacionals, crea major suma d'afectes als ciutadans y va enrodonint y definint cada vegada més l'esperit col·lectiu.

Secció de ceràmica de l'Arxiu Museu Folkloric de Ripoll (1933).

El primer recull de peces fou exposat a la sagristia petita de l'església de Sant Pere (on també es guardava l'antiga documentació d'aquesta parròquia). Les col·leccions es varen anar ampliant fins que el 1919 es traslladà el fons museístic a la sagristia gran del temple, situada darrera l'altar major.

El projecte iniciat per Serra i Pagès i Raguer va comptar amb el suport del que més tard es denominaria com a Grup de folkloristes de Ripoll, dins del qual destacaren Ramir Mirapeix i Pagès, Zenon Puig i Sala, Josep Raguer i Carbonell, Lluís Vaquer i Clapera i Salvador Vilarrasa i Vall. Entre tots van dur a terme una tasca important i rigorosa, que va anar molt més enllà del simple col·leccionisme.

El patrimoni immaterial era vist com a imprescindible per entendre la vida i els costums de la població.

Els continuadors d'aquella tasca i del museu foren Agustí Casanova i Marquet i Eudald Graells i Puig, que en van ser directors i marcaren les línies que havia de seguir la institució, sobretot Graells, que complementà i féu sobresortir les col·leccions del ferro i de les armes de foc portàtils de Ripoll i centraria els seus estudis en la metal·lúrgia al Ripollès. El museu va anar incrementant els seus fons i a final dels anys setanta ja estructurava el recollit en tretze sales temàtiques.

Amb la mort d'Eudald Graells, l'any 1992, es marcà un punt d'inflexió en la forma de gestionar la institució. Es va crear un nou patronat, que formaren l'Ajuntament de Ripoll, el Consell Comarcal del Ripollès i el Bisbat de Vic i en aquest moment ja es veié la necessitat d'elaborar un projecte museològic, que no va arribar fins el 2000, quan les dificultats estructurals de l'antic edifici de l'església de Sant Pere feren insostenible la continuïtat de l'exposició a les seves golfes.

Finalment, a principis de novembre d'aquell any, el museu tancava les portes de manera provisional a l'espera de ser ubicat en un altre espai, seguint les directrius d'un nou projecte que havia de modernitzar-lo completament.

El lloc escollit per fer el nou museu va ser can Budellers, una antiga casa pairal situada també al centre de la vila i prop del monestir.

Després de vuit anys de funcionament el museu ha assolit alguns dels objectius generals plantejats: recuperar el vincle amb la societat que representa, posicionar-se novament en l'univers de l'etnografia, mantenir un programa d'activitats divers destinat a posar en valor el patrimoni des d'una òptica etnològica que respon a l'àmbit del Pirineu de Girona, apropar-se a nous públics treballant conjuntament amb les escoles i adequar-se al món digital i a les modernes tecnologies.

Essencialment, el Museu Etnogràfic de Ripoll pretén seguir mostrant els orígens d'una societat a través dels fons material i immaterial que conserva, posar en valor el patrimoni que ens ha llegat el mateix poble i seguir fent etnografia, estudiant la col·lectivitat del present perquè les generacions del futur ho puguin heretar. Per damunt de tot, som memòria i som vida.

Uns joves torellonencs fent les Amèriques! Pius Vila i Maria Carrera als Estats Units l'any 1968.

Gerard Verdaguer

Als anys seixanta del segle XX es varen viure moments de puixança econòmica a Europa occidental. Els EUA eren un referent econòmic i primera potència mundial. La vella Europa s'havia refet dels estralls de la Segona Guerra Mundial amb el pla Marshall i es vivia un moment de canvis generacionals que han marcat tota una generació de joves que ara ja són avis. El Maig de 1968 a la Sorbona de París o la Primavera de Praga passaren desapercebuts per als nostres joves protagonistes. Com a molts nens i nenes educats en el nacionalcatolicisme, ho desconeixien gairebé tot. Les pel·lícules de Hollywood, la música ié-ié i alguna moda tolerada pel règim i poca cosa més.

En Pius Vila i Soler va néixer a Torelló l'any 1944. El seu pare era el conegut tomer Pere Vila i Soldevila. A can Rosset, al carrer Nou, 126, els Vila hi tenien la residència familiar i el taller amb més de vint treballadors i treballadores. Des de principis dels anys quaranta del segle XX, s'havien especialitzat en fabricar figures o ninots de fusta tomejades. Amb el temps, aconseguirien la llicència exclusiva Walt Disney per tot l'Estat espanyol (també exportaven a Europa perquè no hi havia altres productors de les figures Disney en fusta). L'empresa Vila Soldevila, després de superar una crisi i un incendi, anava d'allò més bé. Els havia sortit un gran competidor a Vic, la Torneria Goula, però hi havia feina per a tots.

En Pius va anar a escola als Hermanos de Torelló i a Barcelona. Estudiar no era el que més li agradava i ho va deixar estar. Va fer l'aprenentatge de manyà (mecànic de màquines) amb un bon mestre: en Josep Arboix. Ell, el seu germà i la seva germana acabaren treballant a l'empresa del pare.

La Maria Carrera Solà, nascuda a Torelló l'any 1946, provenia d'una família humil: el seu avi havia estat pagès al mas El Coll. El pare de la Maria va treballar a la filatura i es va traslladar al carrer de Capsavila de Torelló. La Maria, com la majoria de les nenes del poble, va anar a les monges i va rebre una educació molt migrada i plena de prejudicis de tota mena. Els nostres protagonistes varen festejar un temps i es varen casar pel juny de l'any 1968.

Per aquells temps hi hagué un fet que fou determinant en aquesta història: un petit empresari, en Josep M. Vilar, va anar a veure en Pere Vila. Li va explicar que no tenia gaire feina i si el podia ajudar a tirar endavant l'empresa. En Pere li va proposar de fabricar figures metàl·liques a partir de claus, cargols i femelles. La proposta es va dur a terme i va tenir molt d'èxit. Així doncs, l'empresa d'en Vilar feia ninots de metall per a Vila Soldevila i aquest els comercialitzava. Les figures de metall varen arribar als EUA a través d'una empresa de distribució, l'AMC, que ja distribuïa els ninots de fusta. Les noves figures de metalls els varen agradar molt. Es posaren de moda als EUA. A partir d'aquí, l'AMC, els va proposar fer una tournée per uns magatzems associats a l'empresa. Aquestes cadenes comercials feien sovint unes demostracions artesanes per atraure clients. Les televisions locals informaven dels actes i entrevistaven els artistes convidats.

Leandro Mbomio Nsue (Guinea Equatorial, 1938 – 2012), exministre d'educació i informació a l'excolònia espanyola i escultor en fusta de caoba i eben, havia fet una d'aquestes demostracions per a AMC als EUA i va contactar amb Vila Soldevila. A través d'ell, hi va haver una invitació a Vila Soldevila per anar als EUA. Convidaven un artesà per fer les figures metàl·liques als estats de Ohio, Michigan i Illinois. L'empresa va valorar la proposta i es va decidir que el jove Pius Vila i la Maria Carrera podien perfectament fer les demostracions en directe de tot el procés: soldar i doblar els cargols i femelles i pintar-los de color negre amb el pinzell. Així doncs, el jove matrimoni fou l'escollit per passar prop de tres mesos pels EUA; d'octubre a desembre de 1968.

L'octubre arribaven a Nova York i, en vol intern, cap a l'estat d'Ohio. Columbus, Dayton, Cleveland, Cincinnati i Chicago foren algunes de les ciutats on actuaren els artesans torellonencs.

Els viatges entre ciutats del mateix estat els feien amb cotxe. Un dels records d'en Pius: vaig veure per primera vegada que els cotxes s'aturaven davant d'una barrera i tiraven diners en una cistella i la barrera s'obria. En definitiva: va veure un peatge d'autopista.

El grup d'artesans escollits per a aquella tournée eren: dos alemanys, dos italians, un anglès i dos catalans. Els nostres protagonistes tenien un intèrpret associat que els traduïa a l'anglès o de l'anglès. Entre ells s'entenien com podien: en Pius parlava una mica el francès i l'italià s'entén força bé. Com que un dels alemanys també podia parlar-li francès, entre ells parlaven aquest idioma.

Un dels alemanys pintava a mà un gerres típiques del seu país. L'altre feia rellotges de cu-cut. La noia italiana feia treballs amb pell. L'italià feia rèpliques exactes de quadres famosos. L'anglès muntava vaixells dins d'ampolles de vidre.

A cada lloc on anaven els feien una festa de benvinguda. En una d'elles, hi havia tot de banderes que havien d'agafar. Per descomptat que la catalana no hi era, però l'espanyola tampoc. Els amfitrions els varen preguntar per què no n'agafaven cap. La resposta era evident, havien posat la bandera de Portugal per error. En temes de geografia, els nord-americans van força peixos.

Per definir l'activitat dels torellonencs, en anglès tenien una expressió: nuts and bolts (cargols i femelles), realment la base de les seves figuretes artesanes. En Pius les doblava i soldava en directe mentre la Maria anava pintant les peces acabades.

Un seguit de records i anècdotes encara són evocats pels protagonistes. Amb els cubans i mexicans que feien d'interprets hi varen fer amistat. Com que els Vila Carrera tenien les despeses pagades, quan dormien i menjaven a casa dels interprets, estalviaven un munt de dòlars. No cal dir que part d'aquest diners finançaren regals per als interprets i els darrers cinc dies de vacances a Nova York d'uns eixint de casats. També va conèixer el drama dels soldats americans al Vietnam. Una de les interprets tenia un cunyat al front. L'angoixa diària de veure les llistes dels morts els tenia inquiets.

Un altre record és el dels bolquers. L'any 1968, els nadons catalans portaven les corresponents gasses reutilitzables a base de rentar-les amb aigua i sabó al safareig o a les primeres rentadores que ja començaven a omplir les cases. La Maria, durant l'estada als EUA ja estava embarassada del seu primer fill, en Marc. En previsió per al seu naixement, varen comprar algun paquet de bolquers americans. D'aquesta manera, en Marc Vila Carrera, segurament, fou el primer torellonenc en portar bolquers. També recorda en Pius la possibilitat de negoci que va perdre quan no va trobar interès a Torelló, ni entre els empresaris que coneixia, per fabricar aquell invent nou que venia d'Amèrica. Hauria estat el primer en introduir un producte que s'havia de convertir en imprescindible durant dècades.

Durant l'estada a Cleveland els va cridar l'atenció una pauta de conducta que no era habitual a Torelló: la filla adolescent dels interprets va anar a casa d'una amiga. Quan va sortir de casa, els pares varen esperar en silenci uns deu minuts. Quan va sonar el telèfon, era la nena que havia arribat al seu destí. L'any 1968, a les ciutats nord-americanes no hi havia la mateixa seguretat que a un poble com Torelló.

Un altre record és el de l'enginyer nuclear cubà. El matrimoni Vila va anar a fer una graellada de carn a casa dels intèrprets a Columbus. En veure la carn i les graelles va pensar, avui menjarem bé. Però... varen saltar els ploms i no podien coure la carn. L'enginyer nuclear cubà els va dir: ho haurem de deixar estar; és cap de setmana i fins dilluns no podrà venir l'electricista a arreglar l'avaría. En Pius, sorprès i amb molta gana, li va dir: deixa'm mirar els fusibles. I dit i fet: va treure el fusible, va substituir el fil que s'havia fos i el va tornar a col·locar al seu lloc. Problema resolt. Varen atipar-se de carn feta amb la graella elèctrica. La sorpresa per a en Pius era que un enginyer no estigués habituat a fer aquest tipus de reparacions casolanes tan habituals al Torelló d'aquells anys.

Dels cinc dies darrers a Nova York recorda la pujada a l'estàtua de la Llibertat. En Pius va pujar caminant fins a la torxa. La Maria, ja embarassada, no hi va acabar d'arribar. També té un record de la construcció de les desaparegudes Torres Bessones: va veure com muntaven les estructures de les bigues d'acer amb les grues; tot amb una rapidesa i perfecció que no havia vist mai per Torelló. I també hi hem d'afegir un altre dels tòpics: sempre que algun català viatja pel món es troba altres catalans. En el cas dels Vila Carrera, es varen trobar amb un dels germans Corberó que vivien als Estats Units. En sentir-los parlar en català se'ls va acostar un senyor que va resultar ser un dels fabricants més importants d'electrodomèstics. Quan s'estaven a l'hotel o a casa d'algun intèrpret, els vila veien la televisió en color, cosa encara mai vista a Catalunya. Recorden que van veure un reportatge o notícia sobre una gira dels Beatles a la tele americana. Dels hotels també recorda el sistema de recollir la roba bruta a través d'un conducte que anava directament a la bugaderia.

Un altre record inesborrable és el del dimecres dia 30 d'octubre a l'Hotel Sheraton de Cleveland. En aquell mateix hotel varen coincidir amb el candidat republicà a la presidència dels Estats Units, el Sr. Richard Nixon. Aquelles eleccions les guanyaria i seria el president. Nixon ja era un polític molt conegut; ja havia perdut unes eleccions l'any 1960 contra el demòcrata J.F. Kennedy. La guerra del Vietnam, que van perdre els EUA, i l'escàndol Watergate de 1974 acabarien amb la seva carrera política. Les fotos que testimonien aquesta trobada les va fer en Pius amb la seva Minolta. El record és el següent: en Pius es va acostar cap a Nixon per fer-li la foto; la reacció de tot el cos de seguretat va ser de reacció ràpida davant un possible atac. Nixon va reaccionar amb por i, poc després, amb un lleu somriure quan va veure que es tractava d'una falsa alarma.

El resultat del viatge per les Amèriques fou productiu: durant cinc o sis anys arribaren força comandes al taller torellonenc. La competència que es va generar, la incapacitat de proveir tots els clients i l'increment de preu de la producció va acabar amb la fabricació d'aquestes peces artesanes a l'empresa Vila Soldevila de Torelló. A Torelló hi hagué una certa curiositat pel viatge entre les amistats del matrimoni Vila i entre alguns industrials. Tret d'això, la vida va continuar i els Vila Carrera seguiren la trajectòria vital des de Torelló.

Totes les fotografies corresponen al viatge als Estats Units de Pius Vila i Maria Corrius. Procedència: Família Vila Corrius.

Literatura i devoció populars en 'lo any de la saquedat' (1817).

Joan Arimany

Les terres d'Osona, com la resta del país, a la segona dècada del segle XIX van patir un dels episodis climatològics més severos del qual es tenen dades registrades. Fa dos segles, el 1817, una greu i prolongada sequera va convertir aquells mesos en "lo any de la saquedat"; per la seva greu afectació en els conreus i collites també va ser conegut per "lo any de la fam".

Pocs episodis climatològics van merèixer, en el seu moment, tanta atenció com la sequera de 1817. Tot i que aquest any identifica el període de gran dificultat per la precària societat preindustrial ja feia temps que durava. Les dades registrades ho corroboren i no es dubta que aquell va ser l'episodi més greu de manca de pluviositat en molt de temps. La reacció de gent que la va viure devia ser ben conscient del caràcter extraordinari d'aquells dies. Les poques obres escrites que recullen les reflexions o pensaments deixen entreveure, amb major o menor claredat, una visió pessimista de l'existència dels seus autors i com tot el seu pesar era fruit dels seus pecats.

Potser, per aquesta noció plena de malenconia general, aquells fets que sobresortien també mereixien ser destacats en relats literaris populars, destinats a fer-se perdurables en la memòria.

La necessitat d'aigua per al conreu era greument sentida pel poble que vivia de treballar la terra. I era aquesta mateixa gent prenia la iniciativa de promoure aquelles accions que li suggeria la mentalitat barroca, tenyida de fervorosa religiositat. Per fer-ho, primer calia demanar-ho a les autoritats civils i que aquestes ho sol·licitessin a les autoritats eclesiàstiques. Quan les diferents activitats se succeïen, en cas de persistència de la sequera (entesa com que Déu no estava complagut per les mostres de penediment que se li adreçaven, especialment, mitjançant les figures intercessores com les relíquies de sants o les imatges marianes), augmentava l'expressivitat i el volum de les manifestacions fins a derivar en les grans processons de rogatives.

Quan aquestes, feien el seu efecte i la pluja amarava els camps de nou, se succeïen les mostres de gratitud. I molt ocasionalment, es lloaven les pràctiques que havien resultat efectives en forma de modestes obres de la literatura popular. Així, el mateix poble que havia generat tot el procés mostrava la seva complaença pels favors rebuts.

I és que escriure quatre romanços d'un mateix context temporal, en aquest cas en referència exclusiva a la sequera de 1817, representa una decisió plenament mesurada i conscient. Els fets, a ulls dels osonencs de principis del segle XIX, devien ser ben mereixedors de fixar-los i transmetre a les generacions futures. Sembla que el sentiment del feligrès o observadors agraïts, davant les penes i treballs per sobreviure, havien de destacar notablement. I ho havien de fer, més enllà de la constància documental burocràtica de les autoritats civil i eclesiàstica que, al costat d'aquestes quatre obres de la literatura popular, permeten validar i situar degudament en el camp de la historiografia.

Arqueta dels Sants Màrtirs, Lluçia i Marcià, de Vic

Des del segle XIV és té constància documental de processons de rogatives, especialment, per demanar pluja, a la comarca. Només en un cas conegut, el 1680, i que es recull en aquest estudi com a precedent, alguna d'aquestes manifestacions havia merescut una producció escrita en format de full volant.

Per contextualitzar i copsar la mentalitat i actuacions durant la sequera de 1817, una de les obres imprescindibles és del La Mare de Déu del Bonsuccés i la seva confraria, publicada el 1931, del claretià Josep Capdevila. Per suposat, és d'interès cabdal per conèixer la participació d'aquesta imatge mariana venerada a l'antic convent de la Mercè de Vic, sobrevinguda en les rogatives que fins al segle XVII s'havien fet a Osona, i el grup humà que la venerava. Malgrat que manifestava no haver pogut tenir accés a documentació que s'havia perdut, sí que havia recuperat tot allò que li havia estat possible: "Si la falta de documentació, que tant haurem de plànyer, no ens permet auscultar i historiar, batec per batec, la vida sanitària i exuberant de la nostra Confraria, posseïm, sortosament, encara, documents aïllats que ens revelen moments emocionals, actes importantíssims de la mariana Associació.¹"

Per altra banda, s'ha pretès constatar la forma d'activar unes manifestacions de caràcter col·lectiu i de gran complexitat. En aquestes hi prenen part bona part de la població, majoritàriament la que es dedicava a labors de conreu de la terra i la recollida dels seus fruits, i intervenien les autoritats civils consistorials i les autoritats eclesiàstiques del capítol de canonges de la catedral de Vic.

La necessitat d'aigua, per la manca de pluja regular, iniciava una protocol, que es va formalitzar en una consuetud, molt probablement a partir de l'episodi estudiat. El procediment estaria vigent durant tot el segle XIX i primera meitat del XX. Aquest, comportava iniciar nous i més elevats gestos pietosos fins que la posada en pràctica del gest adequat, amb les corresponents mostres de penediment, fos suficient per merèixer el perdó diví.

¹ CAPDEVILA, Josep. La Mare de Déu del Bon-succés i la seva Confraria. Vic: Editorial Seráfica, 1931, p. 39

Arqueta de sant Fortià, venerat a Torelló; Mare de Déu del Bonsuccés; Santuari de la Mare de Déu de la Gleva a Les Masies de Voltregà.

Fotografies de Joan Arimany i Juventeny

El Camp dels Ametllers del mas el Colomer (Taradell): 10 anys de restitució agroecològica i d'agricultura social.**Santi Ponce^{1,2}; José A. Corral^{1,2}; Jacint Torrents^{1,2} i Imma Mestres^{2,3}.****El Camp dels Ametllers: un projecte de la Xarxa de Patrimoni Rural**

La Xarxa de Patrimoni Rural - Ecomuseu del Blat (XPREB) és una associació sense ànim de lucre, oberta a persones, entitats públiques i privades, dedicada a la preservació, estudi i posada en valor de les memòries agrícola i ramadera, els oficis menestrals, els paisatges i les formes de vida de la pagesia de la Catalunya Central. Pren el blat com a fil interpretatiu del paisatge natural i cultural d'una zona on els cereals de secà són els principals conreus (Torrents, 2004; Ponce, Corral, Amat i Torrents, 2019).

L'origen de la XPREB rau en la recerca etnològica de l'ofici de pagès de Jacint Torrents (2009, 2013), qui va inventariar i documentar tres col·leccions que havia aplegat al mas el Colomer de Taradell Joan Lleopart (etnògraf amateur i alma mater de la XPREB): guarniments d'animals de peu rodó (2000), cistells (2001) i eines agrícoles (2003). Cada eina (tangible) servia per fer una feina, la qual s'executava amb una gestualitat tècnica determinada (intangible, Imatge 1), en vies de desaparició. Torrents també va estudiar el sistema de rotació quadriennal de conreus, anomenat trènit, practicat a la Plana de Vic abans de la mecanització. El projecte del Camp experimental dels Ametllers va néixer amb l'objectiu d'usar les eines del pagès fent les feines corresponents, en el context en què van desaparèixer aquestes feines (el trènit).

Imatge 1: Detall de la gestualitat de la feina d'esmolat el volant amb la pedra d'esmolat

¹Universitat de Vic - Universitat Central de Catalunya

²Xarxa de Patrimoni Rural - Ecomuseu del Blat

³Centre d'Interpretació del Camp de les Lloses

Restitució del model d'agricultura orgànica avançada

L'any 2010 es va destinar al projecte un camp de dues quarteres, uns 6.000 metres quadrats, adjacent al Mas el Colomer de Taradell (Imatge 2), una casa pairal amb orígens els segles XI i XII (Pladevall, 1995; Ponce i Torrents, 2015). El camp es va compartimentar en cinc feixes per restituir la rotació quadriennal de conreus, coneguda per la pagesia de la Plana de Vic com a trènit. S'empren les tècniques agrícoles d'abans de la mecanització, sense l'ús d'adobs químics ni herbicides, es recuperen llavors autòctones i es té cura dels marges i de l'entorn ecològic.

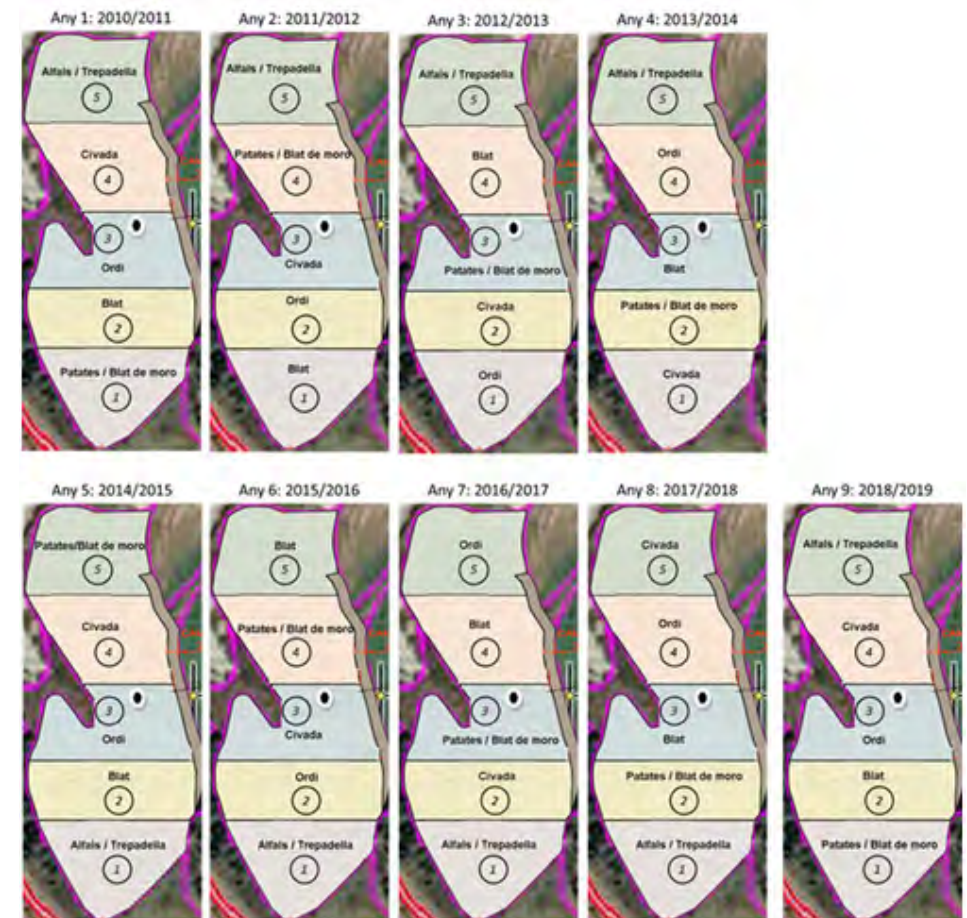

Imatge 2: Mas el Colomer i Camp dels Ametllers

Aquest model agrícola ha estat considerat pels agrònoms i historiadors com un model d'agricultura orgànica avançada que des d'Anglaterra i Holanda es va difondre per Europa els segles XVIII i XIX (Ponce 1995, 1999). A la Plana de Vic el trobem plenament adaptat a les darreries del segle XIX i primeres dècades del XX quan s'introdueix l'ús de l'arada brabant. Va desaparèixer arran de la revolució verda de la dècada de 1960, un nou sistema agrari i ramader intensiu i poc respectuós amb el medi ambient,

fonamentat en l'ús del tractor, el monocultiu de llavors híbrides i l'ús abusiu de productes fitosanitaris i purins per adobar la terra. Per contra, amb la restitució de la rotació quadriennal s'assoleix la millor eficiència dels conreus, ja que permet complementar el conreu de cereals panificables i farratgers amb la producció de patates, blat de moro i plantes herbàcies nitrogenants, fomentant la autosuficiència alimentària de l'explotació, amb un consum mínim de fertilitzants orgànics.

Imatge 3. Rotació quadriennal de conreus o trènit al Camp dels Ametllers

La rotació de conreus del trènit (Imatge 3), aplicada a les zones fondals de la Plana (Callís, 1936), consisteix en que, el primer any en un camp femat i fangat o bé llaurat amb l'arada de rodes, es planten patates o bé blat de moro de guaret; el segon any se sembren blats; el tercer any, ordís o barreges, i el quart any, civades o bé s'hi planten blats de moro de sobre rostoll. Se sol repetir aquesta rotació dues o tres vegades (cada vuit o dotze anys) i després s'hi sembren farratges que produeixen durant els quatre anys següents, normalment alfals o trepadella, plantes de la família de les lleguminoses que permeten deixar descansar quatre anys la terra, a més d'aportar-hi nitrogen. Sobre aquest camp es pot tornar a començar la roda del cicle de rotació l'any següent, aportant de nou fems i llaurant el camp per poder-hi plantar patates o blat de moro de guaret, com a conreus de primer any.

Addicionalment a la restitució del trènit, des de 2012, en una punta del Camp dels Ametllers, el Jaciment Arqueològic del Camp de les Lloses de Tona lidera un projecte d'arqueologia experimental anomenat l'hort romà o hortus. Al Jaciment s'ha documentat l'activitat agroramadera dels pobladors de l'assentament militar d'època romanorepublicana amb espècies cultivades i males herbes (paleocarpologia), arbres i arbustos (antracologia), instrumental (eines i molins) i ramaderia (paleofauna) (Duran, Mesures, Principal i Padrós, 2017). A l'hort romà del Camp dels Ametllers es conreen varietats de llavors similars a les dels paleo conreus documentats al Jaciment: cereals: ordi vestit (*Hordeum vulgare*), xeixa (*Triticum aestivum*) i blat dur (*Triticum durum*); i llegums: llentia, cigró, fava, veça i pèsol.

Les feines del camp

La cultura pagesa de la comarca acumulada al llarg dels segles ha fixat un calendari de feines dels conreus al llarg de l'any agrícola que tenia el seu inici l'1 de novembre, festivitat de Tots Sants. Les tasques principals agrupades per mesos que es porten a terme habitualment i que han estat reproduïdes al Camp dels Ametllers són les següents (Torrents i Ponce, 2016):

1. Novembre: petar el blat de moro, espellofar el blat de moro, cuidar l'emmagatzematge de les patates, sembrar cereals d'hivern (blat, ordi i civada, Imatge 4), llaurar la terra, netejar recs i marges.
2. Desembre: espellofar blat de moro, cuidar l'emmagatzematge de les patates, seguir el creixement dels cereals d'hivern, netejar recs i marges.
3. Gener: cuidar l'emmagatzematge de les patates, seguir el creixement dels cereals d'hivern, netejar recs i marges.
4. Febrer: sembrar els cereals de primavera, seguir el creixement dels cereals d'hivern, netejar recs i marges.
5. Març: trullar els cereals d'hivern, plantar les patates, plantar els cigrons, seguir el creixement dels cereals de primavera, netejar recs i marges.
6. Abril: dallar els farratges, cavar les patates i els cigrons, seguir el creixement dels cereals de primavera.
7. Maig: dallar els farratges, plantar el blat de moro, cavar les patates, el blat de moro i els cigrons, seguir el creixement dels cereals de primavera.
8. Juny: dallar els farratges, cavar el blat de moro, segar el blat, l'ordi i la civada.
9. Juliol: dallar els farratges, segar el blat, l'ordi i la civada, calçar el blat de moro, estripar els rostolls.
10. Agost: batre el blat, l'ordi i la civada, dallar els farratges, estripar els rostolls.
11. Setembre: dallar els farratges, arrencar i collir les patates, escapçar el blat de moro i llaurar la terra.
12. Octubre: dallar els farratges, petar el blat de moro, espellofar el blat de moro, llaurar la terra, cuidar l'emmagatzematge de les patates.

Restitucions etnològiques i foment de la biodiversitat

Des de 2010, cada any a principis de juliol se celebra en forma de taller la Festa del Segar al Camp dels Ametllers. Ben d'hora al matí es troben els participants a l'era del Colomer, s'organitzen les colles de segadors, i se sega el blat, tot fent garbes i garberes. Les tasques pròpies de la sega es complementen amb tallers de fer nines i rams de collita, d'espigolar, recitals de cançons populars amb instruments tradicionals, balls de danses pageses i recreacions de mites clàssics vinculats a les tasques del camp, entre d'altres.

Al Camp dels Ametllers també s'imparteixen tallers de restitució de feines de pagès adreçats a estudiants de diversos nivells educatius: a escolars, de les escoles Vedruna de Tona, Les Pinediques de Taradell, El Roure Gros de Santa Eulàlia de Riuprimer i La Monjoia de Sant Bartomeu del Grau; a alumnes de cicles formatius de formació professional de l'Escola EFA Quintanes; i a estudiants del grau en mestre de la Universitat de Vic-Universitat Central de Catalunya. El maig de 2018 es va inaugurar a l'antiga cabana de can masover del Mas el Colomer un centre interactiu d'interpretació batejat amb el nom Espai de Descoberta de l'Ofici de Pagès, on es treballa sobre les dificultats del conreu de la terra i el bagatge de coneixements aplegat per les famílies pageses. L'exposició "L'any a pagès" mostra les feines i la forma de vida de la pagesia de principis del segle XX a la Plana de Vic. A través de fotografies històriques, eines, refranys i testimonis sonors, es reviu el calendari anual dels conreus i de la cria del bestiar, mes per mes, feina per feina, eina per eina. El taller experimental "L'ofici de pagès" permet comprendre l'evolució tecnològica de la maquinària agrícola més usual a la comarca. Per últim, "El terrari" és un camp en miniatura on es pot experimentar els efectes que les eines exerceixen sobre la terra dels camps de conreu.

Des de la primavera de 2017, persones usuàries del Servei Prelaboral de l'Àrea d'Inserció Laboral d'Osonament (Fundació Centre Mèdic Psicopedagògic d'Osona) participen cada dimecres en tallers de restitució de feines agrícoles al Camp dels Ametllers, i de preservació del seu entorn, com a santuari agroecològic on es fomenta la biodiversitat. Les activitats també tenen lloc a altres seus de la XPREB, com el Camp de les Lloses, el Museu del Pa, l'Alzinar de la Roca i el Molí de la Calvaria. La col·laboració està regulada per un conveni signat entre Osonament i la XPREB, en què s'especifiquen compromisos envers l'agricultura social com a eina d'inclusió social. A tall d'exemple, algunes de les tasques realitzades són: sembrar cereals d'hivern, plantar patates, netejar el rec de la bassa, heberjar l'hort romà, dallar l'alfals, identificar plantes de l'entorn, visitar i excavar el Camp de les Lloses, fer el modoló i batre el blat, replantar marges, plantar, petar, espellofar i engrunar el blat de moro, reparar guarniments...

Imatge 4. Ramon Preseguer dels Tonis de Taradell passant el rascle amb l'euga Xata al camp acabat de sembrar (Fotografia: Toni Canadell)

Finalment, també s'han fet tasques de restitució de la flora i la fauna autòctones per fomentar la biodiversitat de l'entorn del Camp dels Ametllers, gràcies a l'assessorament del Grup de Naturalistes d'Osona i a la feina dels Tonis de Taradell i dels usuaris d'Osonament. En el cas de la flora, s'ha evitat l'ús de pesticides i altres compostos químics per tal de no interferir en la proliferació de males herbes o plantes segetals; s'han introduït plantes aromàtiques com el barballó silvestre, seguint el projecte del Parc de les Olors de Taradell; s'ha reparat el rec de la bassa; s'han plantat arbustos, com l'arç i el sanguinyol, com a punt d'atracció d'aus; i s'han inventariat plantes autòctones. Pel que fa a la fauna, s'han alliberat tinguent cura del manteniment de l'erigó, l'òliba, el tritó i diversos insectes i gripaus.

Valoració

Després de gairebé una dècada, el balanç del projecte del Camp dels Ametllers es manifesta esperançador: contribueix en la difusió de formes alternatives de conreu més respectuoses i sostenibles amb el medi ambient perquè és menys exigent en el consum de fertilitzants i trenca amb el monocultiu de l'agricultura convencional; recupera la producció de blats antics que, encara que donen uns rendiments menors, són més apreciats per les seves qualitats panificadores i alimentàries; participa en el banc de llavors per a l'estudi arqueològic que porta a terme el jaciment i museu del Camp de les Lloses; difon el coneixement i l'ús les eines i les feines de pagès a través dels tallers del cicle de l'any agrícola; col·labora a la integració social i laboral del col·lectiu de joves amb risc d'exclusió; fomenta la biodiversitat i els valors de l'ecologia a través de la recuperació de la fauna i la flora del camp i els seus entorns. En definitiva, el projecte del camp dels Ametllers posa en valor el patrimoni agrícola material i immaterial i fomenta la consciència i autoestima del món rural entre la població de la comarca.

Bibliografia

Callís i Marquet, Josep. 1936. *Les aportacions al contracte de masoveria en el terme municipal de Vich*. Vic: Gazeta de Vich.

Duran, Montserrat; Mestres, Imma; Principal, Jordi i Padrós, Carles. 2017. *El Camp de les Lloses un exemple d'implantació militar al territori d'època romanorepublicana*. Tona. Barcelona. Tribuna d'Arqueologia, 2014-2015: 12-43.

Pladevall, Antoni. 1995. *Taradell. Passat i present d'un terme i vila d'Osona*. Vic: Eumo.

Ponce, Santi i Torrents, Jacint. 2015. *El Colomer, mas germen de l'Ecomuseu del Blat. (Comunicació). 1r Congrés del món de la masia: passat, present i futur del territori rural català*. Institut Català d'Estudis Agraris. Barcelona.

Ponce, Santi. 1995. *Transformacions agrícoles i canvi social a la Catalunya rural el cas de la comarca d'Osona (1850-1930)* (Tesi doctoral). Barcelona, Universitat de Barcelona.

Ponce, Santi. 1999. *Transformacions agrícoles i canvi social a la comarca d'Osona: (segles XVIII-XX)*. Vic: Eumo.

Ponce, Santi; Corral, José A.; Amat, Aina; Torrents, Jacint. 2019. *Preservación, estudio y puesta en valor de patrimonio agrícola: estudio del caso de la Xarxa de Patrimoni Rural - Ecomuseu del Blat (Cataluña)*. Cuadiemu: difusión, investigación y conservación del patrimonio cultural, 7. (En premsa).

Torrents, Jacint i Ponce, Santi. 2016. *Segar, garbejar, batre, moldre i fer pa* [Arxiu de vídeo]. Recuperat de: <https://www.youtube.com/watch?v=OAY1FOzWAYQ&t=1281s>

Torrents, Jacint. 2004. *L'Ecomuseu del Blat: un vell somni d'en Joan del Colomer*. AUSA, 153: 411-428.

Torrents, Jacint. 2009. *Femer fa graner: feines i eines de pagès a la Plana de Vic del segle XX*. Barcelona, Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació. Generalitat de Catalunya.

Torrents, Jacint. 2013. *Eines i feines de pagès. Evolució de la tecnologia agrícola a la Plana de Vic durant el segle XX* (Tesi doctoral). Barcelona, Universitat de Barcelona.

Joaquim Pecanins i Fàbregas. Un músic dedicat a la música culta i a la de tradició oral

Glòria Ballús. Doctora en musicologia

Joaquim Pecanins¹ (*Prats de Lluçanès, 1883; †Banyoles, 1948) fou un músic molt complet: folklorista, director, pedagog i compositor, a més de pianista i violinista, dedicat a la música culta i a la música popular de tradició oral, profundament religiós i convençut català.

Folklorista

Va recollir nombroses melodies amb l'objectiu de recuperar la cançó tradicional catalana, en diverses poblacions, començant per la seva població nativa —Prats de Lluçanès—, i des d'on va iniciar la seva formació musical.

Les seves primeres recol·leccions foren premiades en els concursos de la Festa de la Música Catalana, que organitzava l'Orfeó Català, els anys 1904, 1905 i 1906. Entre les quals, cal destacar la recollida i transcripció de la cançó popular “Fum, fum, fum” (que es cantava a les Matines de Nadal, a Prats de Lluçanès). Es publicà per primera vegada en el diari La Veu de Catalunya (21.07.1904) i s'ha convertit en Nadala universal.

A la dreta, fotografia de Joaquim Pecanins i Fàbregas
(*Prats de Lluçanès, 1883; †Banyoles, 1948)

¹ BALLÚS CASÓLIVA, Glòria: “El músic Joaquim Pecanins es mereix un reconeixement manresà”, El Pou de la gallina (juny, 2017, pp. 34-35); —“Joaquim Pecanins Fàbregas (*1883; †1948), ejemplo de músico dedicado a la música culta y a la de tradición oral”, Cuadernos de Investigación Musical, 2017, diciembre, n. 3, pp. 50-74. ISSN: 2530-6847; —Joaquim Pecanins i Fàbregas (*1883; †1948): un exemple de músic dedicat a la música culta i a la de tradició oral. La seva aportació a l'Orfeó Manresà. Treball premiat amb el Premi Antoni Esteve/ Premis Lacetània (2016) (inèdit); —: El Centre Excursionista de la Comarca de Bages. Cent anys de vida musical 1905-2005. Manresa, Centre Excursionista de la Comarca de Bages, 2006.

Diverses cançons, que va recollir i transcriure, es publicaren a la Revista Musical Catalana, al Butlletí del Centre Excursionista de Catalunya, al Cançoner del Ripollès, i en el Butlletí del Centre Excursionista de la Comarca de Bages.

Amb l'interès de divulgar la cançó popular, oferí diferents conferències, amb el títol de “Cansonística popular”, a diferents poblacions, amb il·lustracions musicals que cantava la seva deixeble Rosa Miró Camps, a la qual acompanyava al piano. I per tota aquesta trajectòria, fou convidat, a títol personal, a la sessió oficial de l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, al Palau de la Música (06.01.1922).

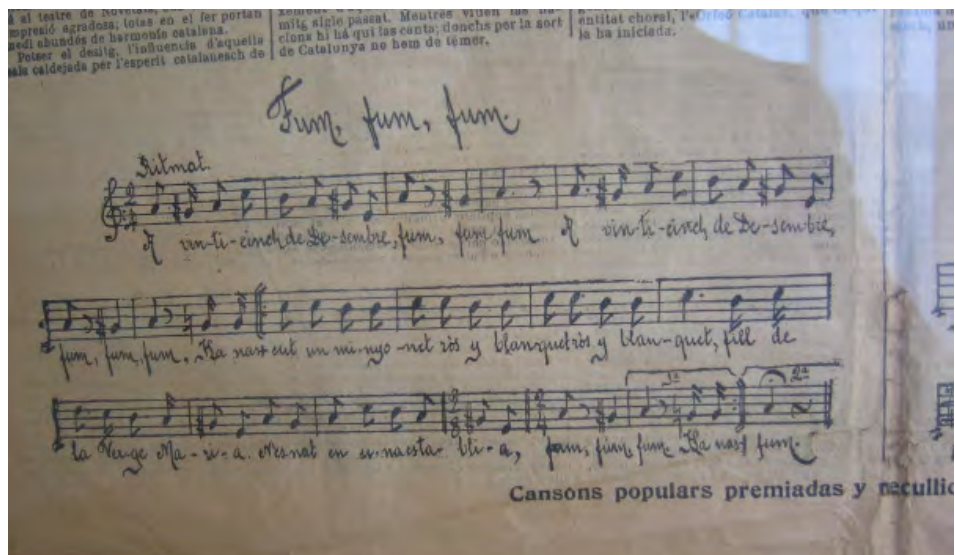
Director

Dirigí diversos cors, com l'Orfeó Manresà (03.11.1908), amb 25 anys, realitzant una tasca innovadora i de prestigi, seguint els objectius principals que impulsà l'Orfeó Català: a) cançons populars catalans (versions de Mas i Serracant, Llongueras...), b) grans obres dels compositors catalans (Mora, Nicolau, Lambert, Clavé, Lamote de Grignon...), c) i obres d'autors universals (Bach, Palestrina, Mozart, Grieg, Lassus...), per aconseguir una excel·lència artística.

A Terrassa, fou director suplent de l'Schola Choral de Terrassa (des de 1911), al costat de Joan Llongueras, i director a partir de 1920. També hi fundà una orquestra de corda completant, així, l'àmbit coral i instrumental.

La cançó del *Fum, Fum, Fum*, publicada al diari La Veu de Catalunya (24.07.1904), en la ressenya de la Festa de la Música.

A la dreta, orquestra de corda de Terrassa, dirigida per Joaquim Pecanins.

Pedagog

Va tenir especial interès per l'ensenyament musical. Des de 1909 va començar les classes de solfeig, teoria i dictat l'Escola de Música de l'Orfeó Manresà, i des del curs següent, de forma oficial, amb la disposició de deixar els alumnes preparats pels estudis superiors. Més endavant, va editar el Primer llibre de la Teoria de la Música, per ajudar en l'aprenentatge.

Va implantar el mètode de Jaques Dalcroze, conegut com a "Gimnàstica Rítmica" o "Cançons amb gestos" per als infants de l'Orfeó, i també activitats pedagògiques, com Les Hores d'Art —que començà el 1910—, de periodicitat mensual, on feia explicacions de les obres abans del concert i les Hores d'Estudi, que les continuà a Terrassa.

En el 1920, guanyà, per concurs, la direcció de l'Escola Municipal de Música de Terrassa, on hi impartia les classes de piano, harmonia, contrapunt i composició. El 1925 va dimitir per discrepàncies tècniques amb l'Ajuntament de Terrassa i, conjuntament, amb altres professors i exalumnes fundà i dirigí el Conservatori de Música de Terrassa (fins el 1936).

Compositor

És autor d'una gran quantitat d'harmonitzacions, per a veus i piano, principalment de les cançons que va recollir i transcriure, a més de gloses de cançons tradicionals amb quartet i quintet de corda, cançons amb gestos, sardanes i d'altres obres per a piano.

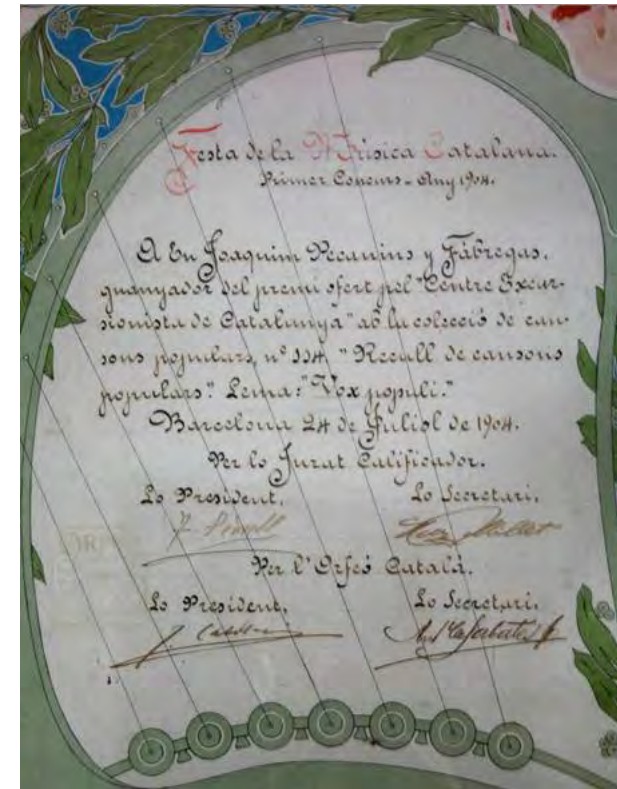
Reconeixements

Les poblacions de Prats de Lluçanès i Banyoles li han reconegut la seva tasca dedicant-li un carrer. A més, en el 2017, les corals Veus de l'Estany i Nova Llabor amb la col·laboració de l'Ajuntament de Banyoles —on va residir de 1940 fins a la seva mort—, van organitzar un concert-homenatge per reconèixer la seva tasca, interpretant obres seves (10.06.2017); i en el 2018, organitzats per l'Ajuntament de Prats de Lluçanès varen tenir lloc dos actes de reconeixement amb la participació del cor Lluçaveus (19.01.2018 i 29.09.2018). En els tres actes vaig intervenir amb una explicació biogràfica i amb la interpretació d'obres seves per a piano.

Joaquim Pecanins va dedicar tota la seva vida a la música culta i a la música de tradició oral. Estimava la música com un "tot" global de cultura, conscient que impulsant la música catalana ajudava a preservar la identitat del país.

Festa de la Música Catalana. Diploma de guanyador del Premi ofert pel Centre Excursionista de Catalunya (24.07.1904). President del Tribunal: Felip Pedrell.

Concert coral i primera audició pública de Cançons amb gestos, a Manresa (31.08.1911)

Memòria i guerra civil a Prats de Lluçanès

Anna Gorchs Font i Roser Reixach Brià

El mes d'abril d'aquest any vam fer la presentació del llibre *Guerra i represió a Prats de Lluçanès*, editat per Publicacions de l'Abadia de Montserrat i finançat per l'ajuntament de la localitat. Són dos volums amb pràcticament vuit-centes pàgines que compten també amb nombrosos documents, il·lustracions i fotografies inèdites.

Ha estat la primera obra que s'ha publicat centrada íntegrament en la Guerra Civil espanyola en aquest municipi que descriu i analitza els fets succeïts, des dels primers dies de l'alçament militar fins ben entrada la dècada dels quaranta. Tot i que el fet bèl·lic va finalitzar l'any 1939, el llibre inclou també els primers anys de la dictadura, quan l'aparell repressor franquista, com en altres llocs, va fer que molts veïns fossin tancats en camps de concentració, presons i batallons de treballadors i alguns sotmesos a judici sumaríssim. Dos pradencs van ser executats i una vintena van emprendre el camí de l'exili.

El treball d'investigació que vam dur a terme combinava la consulta de documentació escrita en diversos arxius amb les entrevistes orals, de les quals en vam fer més d'un centenar en diverses etapes. Les primeres van ser entre el 1998 i el 2002 i les darreres a partir del 2014 fins el 2018. Hem de remarcar que vam tenir la sort de poder parlar amb moltes persones que van viure directament aquest període i que lamentablement avui ja no hi són.

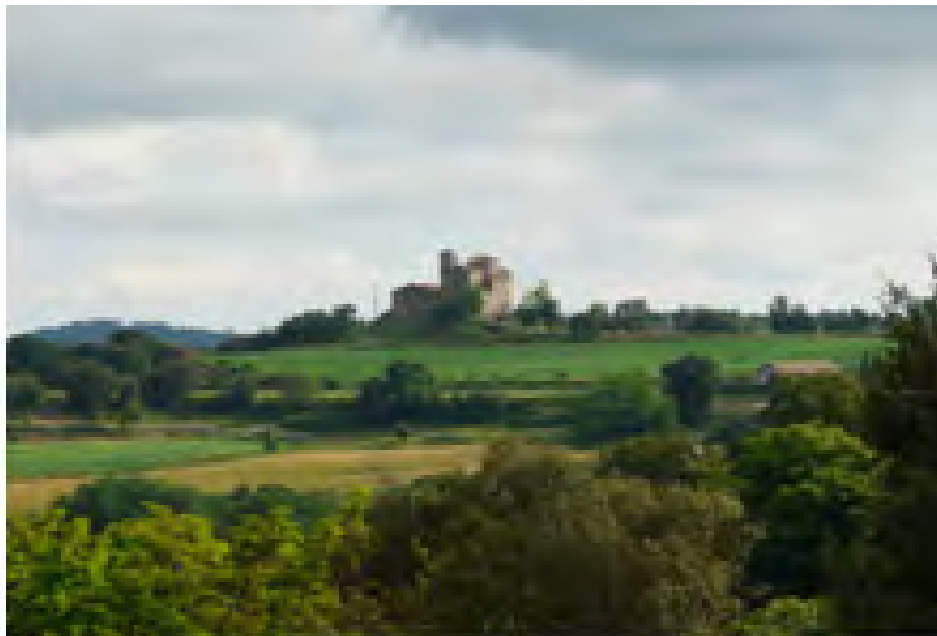
Vam intentar entrevistar totes les que havien tingut algun càrrec durant aquell període, les que van exiliar-se o van estar jutjades i empresonades, les que havien intervingut en els fets més destacats, les famílies que s'havien significat en un i altre bàndol, i també pradencs i pradencques que van viure el conflicte des de l'anonimat. En cas que ja no hi fossin vam parlar amb els seus descendents directes o amb persones del veïnat amb qui havien tractat, tenint en compte que en un poble tothom es coneix. La informació obtinguda per aquests testimonis va ser molt valuosa per contrastar i confirmar referències documentals, i per altra banda, per conèixer alguns fets que no van quedar mai recollits per escrit (en aquests casos ho vam comprovar amb més d'un informant).

En general no vam tenir cap problema perquè la gent ens expliqués les seves vivències. De fet, només en comptades ocasions ens vam trobar amb testimonis que ens van demanar quedar en l'anonimat, bàsicament quan ens relataren alguns fets molt cruents com van ser les violacions de dones en entrar les tropes franquistes. Al contrari, es van mostrar en general contents i agraïts que ens interesséssim per les seves experiències durant aquest període. Per això creiem que aquesta actitud d'escolta, i el fet de donar rellevància a les seves vivències, va ser per ells com un reconeixement.

Grup de testimonis reunits amb motiu de l'obertura de fosses

En aquestes converses hi va haver moments molt emotius, silencis i records especials, i per damunt de tot moltes ganes de donar a conèixer, a vegades més que la narració dels fets, sensacions que els havien quedat anquilosades pel pas del temps. En alguns casos, tal com ens van dir, era la primera vegada que ho explicaven perquè no n'havien parlat mai ni amb la família. Vam adonar-nos que després de tants anys d'ofegar la seva memòria la sensació va ser inclús d'alliberament en poder-ho exterioritzar.

En la narració dels fets succeïts hi ha uns episodis dels quals tots els informants en van parlar, possiblement perquè els van impressionar molt en aquell moment, i més tenint en compte que la majoria eren nens i nenes de curta edat: la destrucció de l'església parroquial i la crema d'objectes religiosos; la mort de Mn. Isidre Castells, sense que en poguessin donar detalls exactes, i només es basessin en rumors; i especialment l'entrada de les tropes rebels al poble, un dels successos que més els va trasbalsar i pel qual alguns afectats van haver de vèncer l'emoció del moment en recordar uns fets que els van marcar negativament tota la vida.

Tot i que els tres anys de guerra van ser molt durs, els informants no tenien un record especialment negatiu de les autoritats republicanes locals de l'època. La percepció és que aquestes van fer els possibles perquè hi hagués una violència limitada i perquè els perjudicis sobre els veïns i veïnes (tant de dretes com d'esquerres) fossin també els mínims.

Hem pogut constatar que les denominacions rojos i nacionals han quedat ben arrelades malgrat el pas dels anys, fet que evidencia la gran divisió que hi va haver al poble entre els dos bàndols, que va causar una profunda fractura social en la postguerra i que va implicar actituds arbitràries de revenja i de menyspreu cap els perdedors. Aquests, tal com explicaven, es van trobar sovint amb el buit social d'alguns veïns i coneguts i van haver de suportar veure diàriament les persones que havien denunciat i fet empresonar els seus familiars.

A l'esquerra, l'ermita de Sant Sebastià, al voltant de la qual hi hagué la batalla més cruenta. A sota, vista de les restes de trinxeres recordades i localitzades per alguns informants

En conjunt, doncs, els entrevistats han estat peces clau per poder obtenir un munt d'informació. Hem de remarcar, però, que tenim exemples d'oblits, que creiem que no són atzarosos, sinó que constaten que hi havia molt silenci i molta por, dos dels grans aliats del règim franquista. Por a represàlies segons quines fossin les seves accions o actituds. I silenci, per intentar fer oblidar les víctimes d'un bàndol, el republicà, i per imposar una memòria oficial que legitimés les noves autoritats. Silenci també autoimposat no només envers successos i determinades persones, sinó també dins l'àmbit familiar, com hem assenyalat anteriorment, i que va portar a moltes persones a renegar o amagar les seves idees fins temps ben recents.

Un dels entrevistats, explicant les seves vicissituds sobre el terreny.

La música coral a Taradell

Xavier Burillo

Aquest article és un recull de les activitats de cant coral realitzades des de fa uns 150 anys a Taradell per diversos grups de cantaires com exemple d'universalitat de l'activitat musical. Les manifestacions –documentades fins a l'actualitat, tant escrites com gràfiques–, abasten el camp religiós i el profà. Ha estat realitzat per Xavier Burillo i es recull en els volums 2 i 3 de *Nou/ Vint-i-u: Taradell història, imatges i memòria* publicats el 2017 i 2019 respectivament.

Taradell també participa en el moviment del cant coral des de finals del segle XIX i principis del XX. Sense oblidar l'activitat tradicional del cant dins de l'Església acompanyant la litúrgia i les festes populars, ara hi ha una major presència d'iniciatives fora d'aquest àmbit. La creació per iniciativa del Bisbat de Vic dels Cors del Lluïsos i de les Filles de Maria, cap el 1860, marcarien els inicis de l'activitat musical amb cors i orquestra, guiats pels capellans músics de la parròquia. Des de llavors, el llistat de grups de cant coral a Taradell és important tot i la vida activa breu dels grups.

Cor o Capella de música de Sant Genís de la Joventut Catòlica

En la crònica de la visita pastoral que va realitzar el bisbe Josep Morgades i Gili a Taradell, la primavera de 1884 i que es troba recollida al *Boletín Oficial Obispado de Vich*, es fa esment del cor o capella de música de Sant Genís. Explica que en els tres dies justos que durava la visita, el bisbe i la seva comitiva van ser obsequiats amb diverses atencions i el cant hi va ser present en diferents moments.

Gràcies a l'important i ben conservat Arxiu Històric de la cobla Lluïsos que es guarda a la Biblioteca de Taradell podem tenir coneixement de l'activitat cantora, sobretot en el seu apartat de música religiosa: misses, goigs, rosaris, cants eucarístics, per al temps de Quaresma i Pasqua, per Nadal i altres com trisagis, completes, laudes, mes de Maria, diades especials de sants patrons de les Filomenes o filles de Maria o dels Lluïsos, viacrucis, etc.

Cor de Sant Genís (1909). Arxiu Fotogràfic Taradell (AFT) | Vicenç Autonell

La Societat del Casino

La Societat del Casino es va fundar el 17 de desembre de 1907 i des del 25 de desembre de 1907 fins a 1918 tenia el local situat a la carretera de Balenyà, en uns terrenys on ara hi ha la fàbrica Cassany. El 1918 es van establir al local, també a la carretera de Balenyà, que s'ha anomenat fins a l'actualitat el Casino. Enmig d'una gran rivalitat entre el Centre Catòlic i el Casino, l'any 1916 una part dels integrants dels Lluïsos van crear una nova orquestra anomenada popularment els Cangics.

En aquest local social d'esbarjo s'organitzava per als seus socis futbol, frontó, cafè, teatre, cinema, fins i tot toros i música. També hi havia una cooperativa de consum. Una fotografia de finals dels anys 20 amb un nombros grup de vilatans preparats per cantar caramelles ens dona una idea de la seva magnitud i aporta també, informació original del grup del Casino amb un estendard on figura la inscripció "Colla caramelles cassino frontón". Segons sembla, Isidre Solagran n'era el director musical però l'ànima de la societat recreativa va ser el Dr. Josep Escarda Senosiain. En relació a l'activitat musical del cant en grup només coneixem la seva contribució a la festa de Pasqua amb les cantades de caramelles. A banda, era coneguda la seva activitat teatral i els seus membres tenien qualitats tant per al cant com per a la dramatització.

L'Orfeo Taradellench

El vicari Pere Portell és qui va crear i posar en marxa l'Orfeo Taradellench que va arribar a comptar amb 125 cantaires. Es va estrenar per la festa major d'estiu de l'any 1921. Un esdeveniment que està molt documentat, és la benedicció de la senyera de l'Orfeo, acte d'afirmació del grup de cantaires i, en aquest cas, de la seva adscripció al Centre Catòlic. Aquest va tenir lloc a Taradell el 24 de juny de 1922. La vida de l'Orfeo Taradellench va ser tant llarga com l'estada del seu fundador a Taradell. Mn. Portell va marxar a finals del 1923 i el 25 de març del 1924 l'Orfeo va fer el seu darrer cant de conjunt. Els anys de la República i de la Guerra Civil, no es tenen referències de cap grup.

A baix, agrupació de cantaires de l'Orfeo Taradellench l'any 1922 dirigits per Mn. Pere Portell.

A l'esquerra, grup coral i orquestra del Casino de Taradell amb motiu de la celebració de la Festa de Pasqua per cantar caramelles, als anys 20. Robert de Vic | AFT (Pilar Roca).

L'Escola Coral Parroquial amb Mn. Ramon Vidal i Pietx

Després de la Guerra Civil es va constituir l'Escola Coral Parroquial de la qual en va ser l'ànima el llavors vicari Mossèn Ramon Vidal i Pietx (1912-2003), destacat poeta i músic que més tard va dirigir l'Orfeó Vigatà. Es va fer càrrec de l'activitat dels grups de cantaires entre el 1941 i el 1948 i va fer diversos concerts de can coral, va tenir secció de ballets regionals i altres activitats de tipus lúdic i cultural. Des de llavors, Taradell sempre ha tingut un cor parroquial.

Grup de caramellaires dirigits per Mn. Ramon Vidal. AFT| Família Rossell Martí.

A la dreta, grup d'escolans del cor de l'Escolania Parroquial de la Mare de Déu de Montserrat amb el seu director, Mn. Jaume Mugosa, l'any 1953. AFT| Mn. Jaume Mugosa

L'Escolania Parroquial de la Mare de Déu de Montserrat amb Mn. Jaume Mugosa

L'any 1948 Mn. Jaume Mugosa (1922-1966) va crear l'Escolania Parroquial de la Mare de Déu de Montserrat que comptava amb 25 escolans. Segons Antoni Pladevall en el llibre 'L'orgue de l'Església Parroquial de Sant Genís de Taradell' (2006) "no va ser mai una gran escola de música però sí una brillant realització parroquial per a formació, esplai i companyonisme d'infants, a la vegada que donava un bonic relleu a totes les grans funcions religioses parroquials". Mn. Jaume Mugosa va ser destinat a Taradell el 1948 i s'hi va estar fins al 1957. En el camp de cant amb l'escolania havia participat en actes des de l'ordinari litúrgic fins a les caramelles i altres festes populars.

La Coral Ginesta als anys 70

La Joventut Unida de Taradell, vinculada a la Parròquia de Taradell, es va formar el 1969. Immediatament van desplegar un programa impressionant: cinefòrum, teatre, classes d'idiomes, conferències, cursets d'aspectes de relació de parella, problemes socials, esports, etc. i també un grup coral que es formar a mitjans del 1971 i va estar en actiu durant deu anys amb una mitjana d'entre 25 i 30 cantaires. Van ser dirigits en primer lloc per Mn. Ramon Vidal, després Mn. Ramon Codina, pel mestre Lluís Rovira i Masnou i finalment per Josep Maria Casals i Guiu. El seu repertori abastava el fons tradicional que ja cantaven les corals al nostre país, amb arranjaments acadèmics comuns a tot el món coral. També van promoure les festes litúrgicopopulars com les caramelles, Nadal o Cap d'Any, entre d'altres.

Grup Taradellenc de noies

Amb aquest nom es formà un grup de noies entre els anys 1979 i 1980 que foren dirigits per Diana Alemany i participaren activament amb cants en les celebracions i actes comunitaris de l'Església.

La Coral l'Arpa

La iniciativa de formar un grup coral a Taradell la va tenir Jordi Espinàs i Boquet que durant la seva estada a l'Escola de Música de Vic, i seguint els cursos de solfeig per a adults va aconseguir engrescar a Benet Camps i Marsals per ser-ne el director. Era a principis del 1993 i fins llavors la coral continua plenament en actiu. De seguida es van apuntat a la coral més de 40 cantaires procedents del poble i d'altres punts de la comarca i es van associar a la Federació Catalana d'Entitats Corals (FCEC). La seva estrena va tenir lloc a la Capella de Santa Llúcia d'aquell mateix any. Des de llavors és molt nombrós el llistat de llocs i poblacions on han portat els seus cants, sobretot a Catalunya. En el seu fons hi tenen més de 500 partitures. Anna Sanabra i Valle, Jordi Solé i Pons, Ruth Sánchez i, l'actual, Pere-Mateu Xiberta n'han estat els seus directors.

Tastet de Gospel

La formació Tastet de Gospel va néixer el 2007 quan uns pares de l'Escola de Música de Taradell van decidir oferir un concert de gospel als seus fills. El director des dels seus inicis fins a l'actualitat és Guillem Prat i Serra, de Taradell. En el repertori de Tastet de Gospel hi ha des de temes clàssics fins a gospel modern i sobretot treballen temes de compositors actuals des de l'àrea anglosaxona però també catalans que mantenen la participació del públic i incorporen tendències musicals variades, des de jazz fins al blues, el soul i el pop. A banda dels concerts en directe, també han gravat dos CD's: Tastet de Gospel (2012) i Gospelbreathe (2018). L'any 2014 també van participar al programa de TV3 Oh! Happy day!

Amb aquest recull de l'activitat de cant coral a Taradell volem posar en valor les experiències viscudes amb les seves obres i, qui sap, si tornar-les a la vida de la interpretació, fent, alhora, una crida a la recuperació del patrimoni musical.

Actuació de Tastet de Gospel l'1 de gener de 2018 a l'escenari del Centre Cultural Costa i Font de Taradell. AFT|Laia Miralpeix

Tines urbanes de Manresa

Ramon Cornet

Agraïment: L'any 2018, aquest treball de recerca/inventari, en representació del Centre d'Estudis del Bages, va rebre el suport de l'Institut Ramon Muntaner en la seva XIII Convocatòria d'ajuts per a projectes d'investigació o de difusió cultural i també del programa de l'Inventari del Patrimoni Etnològic de Catalunya (IPEC) de la Direcció General de Cultura Popular i Associacionisme Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

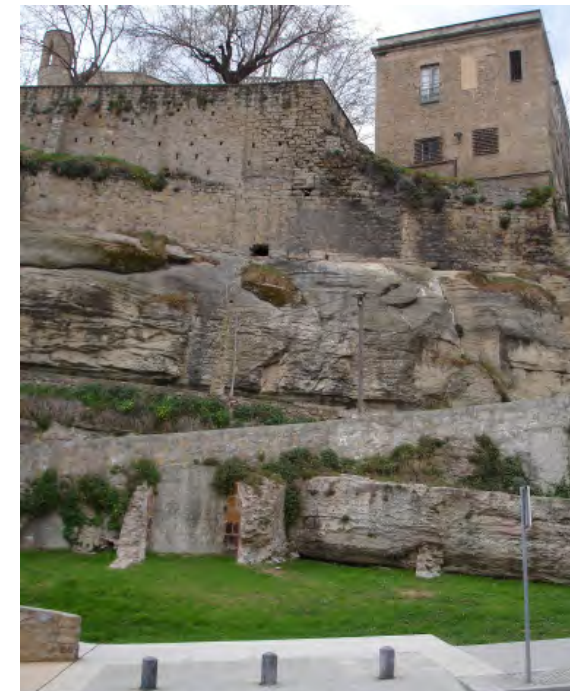
El projecte Tines urbanes de Manresa és un inventari de tines per a l'elaboració de vi que han estat localitzades a la part més antiga de la ciutat de Manresa, als carrers que eren a l'interior de l'antiga muralla i als que eren als ravals més propers.

L'objectiu d'aquest treball és donar a conèixer uns elements fonamentals del patrimoni vitivinícola del Bages, un testimoni material que a Manresa i a tota la comarca la vinya ha estat una activitat agrícola i econòmica fonamental durant molts segles. D'aquí la importància de protegir-les, valorar-les i interpretar-les.

Les fonts documentals proven que la comarca del Bages ha estat una gran zona vitivinícola des de l'edat mitjana fins al segle XIX, en què va superar en extensió de vinya i en producció de vi la comarca del Penedès. L'explicació és que el Bages proveïa de vi les comarques de l'interior que no en produïen prou, com les terres de ponent, la Segarra i l'Urgell, el Berguedà, l'Osona, ..., i que, durant el període conegut com la febre d'or del vi (1869-1890), a aquest mercat segur va afegir-se la demanda del mercat estranger, gràcies a un tractat amb l'estat francès, a causa de la devastació de les vinyes occitanes per la fil·loxera.

El fet que Manresa produïa 60.000 Hl de vi, el 12'97 % sobre un total de 462.400 a la resta de la comarca, fa suposar que encara queda un bon nombre de tines per descobrir en el seu nucli urbà. De moment en tenim unes 40 d'identificades, algunes de dimensions considerables-, a més de les 14 que hi ha a la resta del terme, a l'entorn rural.

La majoria d'aquestes tines, o de les restes que en queden, van començar a ser construïdes de forma massiva en el segle XVII amb pedra i morter per a substituir les de fusta. La seva forma sol ser cilíndrica o cúbica, de base circular o quadrangular, d'unes dimensions que els donen una capacitat d'embotada de milers de litres. La paret interior del dipòsit, on fermentava el most, és folrada amb cairons, o rajols, de 40 x 40 cm, de ceràmica vitrificada per a garantir la seva impermeabilització i facilitar la seva neteja. A la part superior, una lleixa feia de suport per al brescat, els taulons o posts de fusta travessers de banda a banda on aixafen la verema. A la base, un forat o broc, la caixa, servia per a trascolar el vi a les portadores, les bótes o qualsevol altre recipient.

Restes d'una tina al carrer de Sant Marc, sota el carrer de la Codinella, a la cinglera del turó del Puigcardener, amb la Seu al capdamunt. (Fotografia: Ramon Cornet i de Pedro)

La tina de pedra i cairons, tan característica del Bages, datada entre els segles XVI i XIX, tenia la funció de realitzar el procés de vinificació en un sol cos. La seva estructura sintetitza l'esquema de les tines medievals excavades a la roca, en què el raïm era trepitjat en un recipient de poca fondària, el follador, també anomenat piadora o funyador, connectat per una petita conducció a un altre de més fondària, que feia de dipòsit de fermentació.

Interior d'una tina de cairons en una casa entre el carrer de Santa Llúcia i la Via de Sant Ignasi. (Fotografia: Ramon Cornet i de Pedro)
A la dreta, restes de dues tines en un solar del carrer de Sant Bartomeu, al barri de les Escodines. (Fotografia: Àngel Muñoz i Vilellas)

Totes tenen en comú que foren construïdes a l'interior d'un celler soterrat o entre dos pisos de la casa, per a aprofitar el desnivell entre dos carrers, el pendent d'un carrer, el vessant d'un turó o d'una cinglera. Els desnivells permetien descarregar i abocar les portadores damunt del brescat, trepitjar la verema amb comoditat des de la part superior, i buidar la tina des de la part inferior.

L'existència de tines en cases del nucli urbà de Manresa és un clar indicatiu que els seus propietaris elaboraven el vi amb la verema de les seves vinyes de la rodalia de la ciutat. Poder elaborar el vi al mateix habitatge representa el model de vinificació més segura. La proximitat de les seves vinyes els permetia transportar la verema amb prou temps per a començar a fer el procés de vinificació a la tina que tenien a casa seva. Qui eren aquests productors de vi manresans?

En el cas concret de Manresa, els historiadors bagencs Albert Benet, Llorenç Ferrer i Marc Torras, ens parlen de la formació d'un vinyar al seu voltant, ja als segles X i XI, el qual creix de manera contínua fins al segle XVI, moment en què es consolida i s'estabilitza, sobretot al segle XVII, mentre comença a estendre's progressivament cap als masos del terme i d'altres municipis de la comarca, amb la cessió de terres dels pagesos propietaris a petits parcers sota el contracte de rabassa morta.

Els inventaris i manifestos consultats de la Manresa dels segles XIV-XVII, en què els ciutadans particulars esmenten o declaren entre els seus béns mobles i immobles relacionats amb la vinya i el vi: cellers amb utilitatge per a conrear, veremar i vinificar (cups, tines, folladors, bótes, tones i altres estris per elaborar i emmagatzemar vi) i terres conreades amb vinyes, demostren que la vinya era molt present en l'economia dels ciutadans de Manresa.

Entre aquells ciutadans manresans productors de vi no només hi trobem pagesos, sinó també paraires, sabaters, blanquers, teixidors (velers, cotoners), ferrers i traginers, que tenien la vinya com a activitat complementària dels seus respectius oficis. La majoria tenien petits cellers a casa seva, en els quals recollien la verema de les vinyes que hi havia plantades a l'entorn de Manresa. Es tracta de particulars que es feien el vi dels raïms que collien a les seves vinyes i el comercialitzen pel seu compte.

Els cellers més grans eren en mans dels mercaders comerciants de Manresa per als quals la vinya era un negoci, i dels pagesos de mas, per als quals era un producte a tenir en consideració en els seves explotacions, tal com es produirà en els segles posteriors.

Els vestigis del patrimoni vitivinícol que trobem escampats arreu del territori, que configuren el paisatge de la vinya, com les tines excavades a la roca (a Navàs, Gaià, Cardona ... al nord del Bages, en tenim exemplars magnífics com els del Solsonès, el Berguedà i l'Osona), les tines al voltant dels masos i enmig de les vinyes, i les construccions de pedra seca, mostren una imatge ben definida de l'evolució de la vinificació, de l'edat mitjana al segle XIX, i la gran expansió de la vinya a les terres dels masos, durant els segles XVIII i XIX.

En canvi, les tines urbanes, tant les de la ciutat de Manresa, que ho són en origen, com de les viles del Bages d'Artés i Navarces, que ho han esdevingut amb el creixement urbanístic són, malauradament, un patrimoni ocult, imperceptible, ja que a causa de les transformacions i les reconstruccions d'edificis, o les alineacions de carrers, han quedat soterrades, i perquè formen part d'immobles de titularitat privada, i per tant, no són visitables.

De la vulnerabilitat d'aquest patrimoni, en conjunt, ho prova el fet que moltes tines es troben a l'interior de cases antigues envellides, mal conservades, potser mal construïdes, poc considerades, en el punt de mira d'esponjaments urbanístics i d'ocupacions il·legals, en dificulten l'accés i el seu coneixement.

És imprescindible, doncs, que el catàleg del patrimoni de Manresa inclogui les cases pageses, i les declari béns protegits en tot el seu conjunt, atès que moltes contenen elements històrics d'interès (pous, tines, arcs adovellats, golfes, terrats coberts, bigues amb corriola, graners, estables, ...). No són masies sinó construccions més senzilles, de petites dimensions, però donen al nucli antic una imatge característica, pròpia d'un barri antic, un centre històric on els aspectes més humils no poden ser obviats.

Tot i que Tines urbanes de Manresa no és un treball d'història, pot servir per a explicar i fer visible un aspecte fonamental de la història de Manresa, la importància de l'activitat vitivinícol, i ser tractat amb el mateix interès que altres temàtiques com l'arribada de l'aigua amb la construcció de la Séquia, l'activitat adobera del carrer del Balç, la indústria tèxtil, o l'arquitectura civil modernista.

Bibliografia

Benet i Clarà, Albert. *Historia de Manresa: dels orígens al segle XI*. Manresa : A. Benet. ISBN 84-398-3603-1

Oliveras i Samitier, Josep : *La consolidació de la ciutat industrial: Manresa (1871-1900)*. Manresa: Caixa d'Estalvis de Manresa, 1986; 300 pp. ISBN 84-505-3799-1.

Ferrer i Alòs, Llorenç. (1987). *Pagesos, rabassaires i industrials a la Catalunya Central (s. XVIII-XIX)*. A Publicacions de l'Abadia de Montserrat . ISBN: 84-7202-832-1.

FERRER I ALÒS, Llorenç. *La vinya al Bages. Mil anys d'elaboració de vi*. col·lecció "Monogràfics" n°19, ed. Centre d'Estudis del Bages, Manresa, 1998, 317 pàgs. (16×23 cm), il·lustrat. ISBN 10: 8487618391 / ISBN 13: 9788487618390

Ferrer i Alòs, Llorenç. *Tines a casa, tines al mas, tines enmig de les vinyes a la Catalunya central*.

Els paisatges de la vinya : congrés : Manresa (Bages), 24, 25 i 26 d'octubre de 2003 : comunicacions, 2003, ISBN 84-87618-76-6, pàgs. 147-156

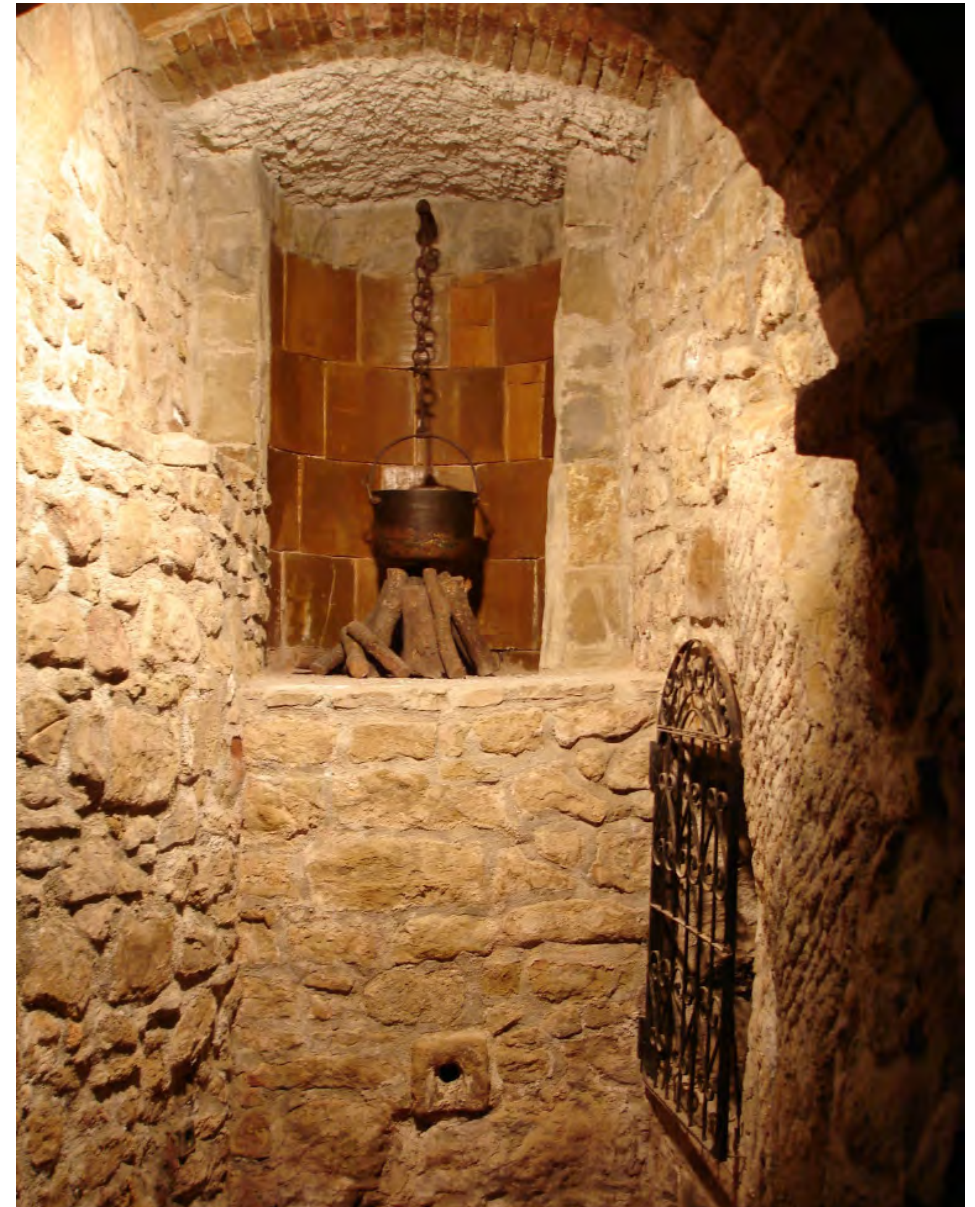
Torras i Serra, Marc. *La crisi del segle XV a Manresa*.

La crisi del segle XV a Manresa. Una aproximació a partir dels llibres de manifestes. Fundació Caixa de Manresa. Editorial Angle, 1996. 139 pp. ISBN 8488811179, 9788488811172

Torras i Serra, Marc. *La vinya i el vi a la Manresa baixmedieval segons el Llibre Verd*.

Els paisatges de la vinya : congrés : Manresa (Bages), 24, 25 i 26 d'octubre de 2003 : comunicacions, 2003, ISBN 84-87618-76-6, 115-122

Tina transformada al Restaurant El Cellar, situat a la Baixada dels Drets, al pendent del carrer Sobrerroca. (Fotografia: Ramon Comet i de Pedro)

Recuperant festes rodenques

Glòria Fluvià i Jordi Ballús. Arxiu de la memòria històrica de Roda de Ter

L'any 2016 vàrem tenir la oportunitat de poder participar a les jornades de Cultura Viva, aleshores comentàvem el procediment que havíem implantat per anar classificant i catalogant les fotos, aquell 2016 havíem aconseguit unes 6.436 fotos i ens sentíem molt afortunats...

Fent una mica d'història ens podem remuntar a....

Era l'any 2006 quan un grup de gent varen reunir-se per recopilar les fotos que tenien guardades i fer-ne un recull perquè quedés arxivat per les generacions esdevenidores. Poc podien pensar aquells primers rodencs que arribaríem a 13 anys i amb un fons d'unes 13.150 fotos, molta documentació, films relacionats amb Roda, i actualment estem treballant també en gravar a la gent gran que amb les seves explicacions podem recopilar un passat històric. Prova d'això va ser la recopilació que vàrem dur a terme dels oficis que s'han anat perdent amb els anys i que les noves tecnologies han anat deixant a l'oblit.

L'Arxiu tot i que en un principi va començar com un Taller de la Memòria Històrica, amb els anys i vist l'envergadura que anava agafant vàrem decidir que ja no treballàvem com a taller sinó que teníem prou volum de material per començar a fer-ne un arxiu que anirà al fons del poble. Per tant vàrem creure adient que seria necessari un canvi de nom per Arxiu de la Memòria Històrica de Roda de Ter. I no n'hem tingut prou que fa cosa d'un parell d'anys ens hem constituït com a entitat.

Des de fa un any hem canviat la nostra ubicació, estàvem a la sala polivalent de la Biblioteca Bac de Roda i hem aconseguit un local on podem treballar més còmodament, així com tenir més espai per guardar tot el material que anem recollint.

Tot el recull de fotos les tenim enregistrades i catalogades per anys, esdeveniments/categories.

Hem pogut recuperar alguns tresors del que era el poble. Una de les fotos més antigues de les que tenim correspon al pont Vell datat els anys 1800 quan encara s'havia d'ampliar d'amplada i aixecar el sobre-pont que dona forma a l'actual pont, o la plaça Major que era tota una massa de roca i encara no hi havia l'ajuntament actual.

Catalogat, també, l'ensenyament a Roda des de 1872 quan era escola Municipal i es feia mixta, ubicada a la plaça Major.

Tenim un bon recull de fotos de les indústries de Roda, algunes engolides per les aigües del Ter durant l'aiguat de l'octubre de 1940 i les altres tancades per la crisi del tèxtil.

Personatges de Roda que han portat el poble més enllà de la comarca, d'altres que han tingut una força important a Roda.

Edificis avui ja desapareguts com el Centre Parroquial per un temporal de pluja.

L'Orfeó Rodenc datat el 1919, l'Esbart Rodenc, l'Esquerda l'any 1917 i els principis de les excavacions anys 70.

Entitats esportives: futbol, Centre Excursionista Roda, l'Associació Ocellaire, els Pescadors....

Tot un ventall de fotografies de les processons com Setmana Santa, la Verge de Fàtima, el Corpus, el Combregar General...,

Fotografies de la pàgina anterior: a dalt, centenari Vot Popular. Els nois de la lleva del 54 passen la Verge del Sòl del Pont pels carrers de Roda. A baix, entronització de la Verge. Pare Ricard d'Olot es dirigeix al públic.

De caire polític les fotos més antigues daten del 1919 de la visita que va fer el President de la Generalitat Francesc Macià, aleshores Diputat, que per cert aquest any ha fet el centenari.

Festes i esdeveniments que varen marcar la vida rodenc i als rodencs com la festa del Peix del 1903, el Concurs de Grills que es va portar a terme uns quants anys, la inauguració dels Gegants l'any 1952, la inauguració de l'escolania Verge del Sòl del Pont, el Centenari del Vot Popular, l'Entronització de la Verge.

I podríem anar enumerant....

Tot i que, ja fa un temps ens estem replantejant buscar fotos d'èpoques més actuals ja que cada vegada ens és més difícil aconseguir fotos antigues.

Del treball d'aquest anys en fem una valoració bastant positiva.

I per aquesta edició de la Cultura Viva 2019 i amb el títol de "Recuperant festes rodencs", el que presentem són dues celebracions religioses molt rodencs que marcaran la vida dels rodencs: "Entronització de la Verge" i el "Centenari del Vot Popular".

No s'entenen aquestes celebracions si ens traslladen a l'època de la postguerra quan l'església tenia un paper molt important dins la societat ja que era un dels suports més influents del govern. L'església va adquirir un control del poble dins d'una societat catòlica i d'una estricta moralitat severa, la religió s'imposava a tota la comunitat.

Els anys 40 i 50 són d'un extraordinari fervor religiós. Era obligació l'assistència a missa cada diumenge i també la celebració a diferents actes com la quaresma, rams, l'advent, i la participació col·lectiva a les processons.

Constantment es realitzaven processons i grans celebracions religioses. El seguiment popular era massiu i el poble hi estava força involucrat.

La història del cinema a Manlleu. 1899-1997: un segle d'oci quotidià

Gerard Vallejo

L'objectiu de la present recerca és oferir una panoràmica general de la rica història del cinema a Manlleu al llarg del segle XX —des dels seus orígens fins a l'ocàs del cine comercial de gran format—, tenint en compte que ha estat un element que ha marcat de manera determinant l'oci quotidià de centenars de manlleuencs i manlleuenques. A continuació, se n'ofereix una breu síntesi que segueix un guió estrictament cronològic.

El primer indici de la llarga trajectòria cinematogràfica de la vila data de finals del segle XIX i és considerada a hores d'ara pel reputat historiador del fenomen de la gran pantalla Jon Letamendi com la primera notícia que es té del cinema a Catalunya: el 18 d'octubre de 1895, l'industrial de Manlleu Josep Sanglas dirigí una carta ni més ni menys que als germans Lumière, sol·licitant-los la compra d'un cinematògraf. Tanmateix, la resposta a la seva demanda fou negativa: segons l'empresa dels artífexs del cine encara estava en procés de fabricació i no en coneixien ni el preu de venda ni el calendari de finalització. A més, segurament també estaven preocupats per vendre'n la patent a partir de concessions exclusives als diferents països en comptes de distribuir-ne exemplars solts.

0. Cinema Viñas. Sala cinematogràfica que tenim constància que estigué en funcionament, almenys, durant els anys 1911 i 1912. D'ubicació desconeguda, l'única dada que en conservem és que José Viñas n'era el propietari.

1. Cinema Collell. Cinema ubicat al "Coro". Hi ha evidència documental que l'any 1916 estava en funcionament, probablement des d'abans. Les dades conservades ens permeten, a hores d'ara, resseguir la seva trajectòria fins a 1917, quan canvià de propietari. A partir d'aleshores, en perdem la pista.

2. Cinema García. Cinema amb una llarga trajectòria. Ja en funcionament a l'alçada de 1916 (de nou, molt possiblement abans), l'any 1927 es tomà a inaugurar totalment reformat després de romandre un temps tancat. La seva activitat s'allargà fins ben entrada la democràcia.

3. Cinema Edison. Fou un dels cinemes més emblemàtics de Manlleu, situat a la plaça Fra Bernadí. Inaugurat el Nadal de l'any 1919, va funcionar durant dècades. Finalment, tancà les seves portes l'any 1972, poc després de la inauguració del Sidney.

4. Cinema Joventut Catòlica. L'associacionisme catòlic comptà també amb un cinema des del qual projectar pel·lícules d'acord amb els seus valors. Inaugurat l'any 1930 després d'algunes proves internes. Cessà la seva activitat durant la Guerra Civil i la reprengué ja en el franquisme.

5. "Cinema d'en Pau". Cinema que nasqué vinculat a l'OJE (Organización Juvenil Española) franquista, que a partir de 1963 incorporà a l'oferta cinematogràfica manlleuenc a projeccions destinades al jovent. Se l'acabaria coneixent com a "Cinema d'en Pau" en al·lusió a Pau Portús, qui el gestionava.

6. Cinema Sidney. Sens dubte, el gran cinema manlleuenc. Projectat per primera vegada l'any 1956, a l'alçada de 1962 se'n van elaborar els plànols. Finalment, s'inaugurà l'any 1970, comptant amb capacitat per fins a 1.200 espectadors. A finals dels 90, s'hi deixaren de projectar pel·lícules.

7. Cinema Casal de Gràcia. L'any 1993, la sala graciencina fou adaptada per iniciativa de Lluís Perarnau per tal de realitzar-hi projeccions cinematogràfiques. Coincidint amb el cessament de l'activitat al Sidney, el Cinema Casal de Gràcia es convertí en el darrer testimoni cinèfil a Manlleu.

A més de totes aquestes sales cinematogràfiques, també tenim constància de projeccions en altres espais públics de Manlleu al llarg del segle XX, com ara La Salle o la Cooperativa Mútua de Pa i Queviures. A partir dels anys seixanta, les instal·lacions de Caixa Manlleu van acollir, també, projeccions cinematogràfiques. S'hi celebraren sessions de cinefòrum i festivals de cinema amateur.

Deixant de banda tal anècdota, les evidències més primerenques de projeccions cinematogràfiques més o menys regulars i obertes al públic que s'han pogut documentar es remunten a l'any 1899, quan sota tres pòrtics de la plaça Fra Bernadí s'instal·là un cinematògraf que funcionava dissabtes i festius. Diferents fonts apunten, a més, la presència de companyies ambulants que s'encarregaven de portar les projeccions a Manlleu entre els darrers anys del segle XIX i els primers del XX.

El primer cinema com a tal del qual s'ha pogut obtenir referències documentals és el Cinema Viñas, propietat de José Viñas, el qual hauria estat obert, almenys, durant els anys 1911 i 1912; malauradament, però, a hores d'ara no se n'han obtingut més detalls i se'n desconeix, fins i tot, la ubicació. Quatre anys més tard, a l'alçada de 1916, ja funcionaven al poble dos cinemes estables amb un cert rodatge: el cinema Collell, al Passeig de Sant Joan —a l'edifici del “Coro”— i el Cinema Garcia, al carrer Horta d'en Font, cantonada amb el carrer del Pont.

El Nadal de 1919 marcaria un punt d'inflexió: s'inaugurà un dels cinemes manlleuencs més importants: l'Edison, a la Plaça Fra Bernadí, que va conviure durant dècades amb el Cinema Garcia i amb el Cinema del Centre Catòlic, a l'actual Teatre Centre. Seria precisament l'Edison l'encarregat d'estrenar l'any 1929 el cinema sonor a Manlleu, tot i que no es consolidaria fins almenys el 1931 en un llarg procés de prova i error, amb reiterades reformes i la incorporació de millores tecnològiques per perfeccionar-ne la qualitat.

Com passà amb la immensa majoria dels aspectes de la vida quotidiana, els principals cinemes de Manlleu també veieren alterat el seu funcionament durant la Guerra Civil, durant la qual estigueren controlats pel Comitè d'Espectacles Públics, ens format pels sindicats UGT i CNT. Acabat el conflicte bèl·lic —i iniciada, per tant, la dictadura franquista—, les sales cinematogràfiques manlleuencs serien testimonis, com arreu del país, de l'ús de la força propagandística del cinema per part del règim, amb la projecció obligatòria del noticiari documental franquista “NO-DO” com a exemple més paradigmàtic.

Darrera sessió al cinema Edison. Any 1972. Fotografia: Xavier Valls Mas. Arxiu Valls.

Durant el franquisme, de manera més o menys estable, es projectava cinema en fins a set sales diferents. Així mateix, a partir dels anys seixanta començaren a proliferar iniciatives cinematogràfiques que anaven més enllà del consum de pel·lícules comercials en grans sales, implicant la població. Aquest era el cas dels cineclubs i de les pel·lícules locals de cinema amateur, que adquiriren una gran volada al poble. Les instal·lacions de l'antiga Caixa Manlleu jugarien un paper rellevant en aquest sentit. A la vegada, a partir de 1963 entrà en escena el popularment conegut com a "Cinema d'en Pau" -en al·lusió a Pau Portús, qui el gestionava-, inicialment vinculat a l'OJE -Organización Juvenil Española- franquista, que incorporà a l'oferta de cinema manlleuena projeccions destinades específicament al jovent i als mes menuts.

Per últim, ja a les acaballes del franquisme -concretament l'any 1970- s'inaugurà el que, sens dubte, seria el gran cinema manlleuenc, tant per la seva capacitat -1.200 butaques- com per la rellevància que adquirí: el Sidney. El projecte inicial datava de 1956 i fins l'any 1962 no se n'elaboraren els plànols, procedint posteriorment a la seva construcció. Un cop en funcionament, aviat eclipsaria l'Edison, que tancaria les seves portes dos anys més tard, el 1972. Per la seva banda, el Garcia allargà la seva activitat fins ben entrada la democràcia.

El tancament del Sidney l'any 1996-1997 marcà el final dels grans circuits de cinema comercial a Manlleu i, per tant, de l'objecte de la recerca sintetitzada en les darreres línies. Tanmateix, i ja per acabar, és necessari mencionar que algunes experiències, com la del cinema al Casal de Gràcia o l'estival Festival de Cinema a la Fresca, han mantingut viva la flama cinematogràfica a la població manlleuena.

Alguns cartells cinematogràfics, principalment referents al Cinema Edison i Cinema Garcia de Manlleu. Fons Biblioteca Municipal de Manlleu - BBVA.

